

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ.— Ἡ ἐνότης τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς δεικνυομένη ἐκ τῆς λαϊκῆς ἱατρικῆς, ὑπὸ Κ. Μητροπούλου*. Ἀνεκρινώθη ὑπὸ τοῦ κ. Σπ. Δοντιᾶ.

Ἡ γνησιότης τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς τυγχάνει ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀδιαίρετος, διότι ἀνέκαθεν ὑφίσταται ἡ αὐτὴ φυλετικὴ καταγωγὴ, ἡ αὐτὴ γλῶσσα, ἡ συνταύτισις τοῦ ψυχικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου, αἱ αὐταὶ πνευματικαὶ ἐκδηλώσεις, τὰ αὐτὰ ἥθη καὶ ἔθιμα καὶ τὰ αὐτὰ ἔτι προτερήματα καὶ ἐλαττώματα.

Τὸ γεγονός τοῦτο ἡμφεσβήτησεν ἡ γερμανικὴ καὶ σλαβικὴ προπαγάνδα καὶ πολλὰς δυσχερείας ἐπὶ τοῦ διεθνοῦς πεδίου ἐπεσώρευσεν εἰς τὴν πατρίδα μας. Ἐναντίον τῆς καπηλείας αὐτῆς τῆς ἱστορίας, εἰς τὴν ὁποίαν πολλοὶ μισέλληνες προσέδωσαν σοβαρὰν ἐπιστημονόφANEIAN, ἀντεπεξῆλθον εὐστόχως πολυάριθμοι ξένοι καὶ ἡμεδαποὶ ἐπιστήμονες. Ἐκ τῶν ἡμετέρων σπουδαιότατοι ὑπῆρξαν ὁ Κωνστ. Παπαρρηγόπουλος ἀπὸ ἱστορικῆς ἐπόψεως, ὁ Νικόλαος Πολίτης ἀπὸ λαογραφικῆς καὶ ὁ Γεώργιος Χατζιδάκις ἀπὸ γλωσσικῆς.

Διὰ τῆς παρουσίας ἀνακρινώσεως προτιθέμεθα νὰ προσκομίσωμεν τεκμήρια ἐκ τῆς λαϊκῆς ἡμῶν ἱατρικῆς, τὰ ὁποῖα ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι τυγχάνουν ἔτι σπουδαιότερα τῶν λοιπῶν, διότι διεδόθησαν εἰς τὸν λαόν μας αὐτούσια διὰ τῆς παραδόσεως καὶ δὲν ἐπεβλήθησαν ἄνωθεν ὑπὸ τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης. Ὑπάρχουν δηλαδὴ εἰς τὴν λαϊκὴν ἱατρικὴν ὅροι καὶ ἐκφράσεις, ὡς καὶ διάφοροι θεραπευτικοὶ τρόποι, οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν σύγχρονον ἱατρικὴν, παραδόξως ἀνευρίσκονται εἰς τὰ ἀρχαιότατα ἱατρικὰ κείμενα· τοιαῦτα δὲ στοιχεῖα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1. **Φλέβες**: Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ὁ λαός μας ἐννοεῖ ἀδιακρίτως τὸ σύνολον τῶν αἱμοφόρων ἀγγείων, ἐνίστε δὲ καὶ τὰ νεῦρα. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἐννοίαν φέρεται ἡ λέξις καὶ παρ' Ὀμήρῳ, Κνιδίοις καὶ Ἴπποκρατικοῖς¹ μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Πραξάγору. Ὁ Ἴπποκράτης ἐπίσης καλεῖ ἐνίστε τὰ αἱμοφόρα ἀγγεῖα καὶ νεῦρα².

2. **Νεῦρα**: Ὁ λαός λέγει νεῦρα ἀδιακρίτως τὰ κυρίως νεῦρα, τοὺς τένοντας, τὰς ἀπονευρώσεις, τοὺς συνδέσμους κ.ἄ. ὡς ἀκριβῶς ἔλεγον οἱ ὀμηρικοί, οἱ ἱπποκρατικοὶ καὶ οἱ μετέπειτα μέχρι τοῦ Γαληνοῦ. «νεύρων τρεῖς εἰσιν αἱ διαφοραί, τὰ μὲν ἐξ ἐγκεφάλου καὶ νωτιαίου, ταῦτα κυρίως νεῦρα προσαγορεύεται· τὰ δὲ ἐκ μυῶν τένοντες, τὰ δὲ ἐξ ὀστέων σύνδεσμοι» (XIX, 366)³.

* C. MITROPOULOS, L'unité de la nation Hellénique prouvée par la Médecine populaire.

¹ Πρβλ. π. Νούσων τὸ Δ'. κεφ. 33 ἐκδ. Littré VII, 544 καὶ κεφ. 38 — ἐπίσης Σαρκῶν, κεφ. 5. L. VIII, 590 — Ἀριστ. π. ζώων Μορ. 665 β 27.

² Πρβλ. Ἱππ. π. Ἱγρῶν χρήσιος, κεφ. 2 VI, 124.

³ Πρβλ. Ὁμ. Ἰλ. B 316—Ἱππ. VI, 142. L — IV, 190—III, 542 καὶ 548.

3. **Κάρα**: Ὑπάρχει σήμερον ἡ λαϊκὴ ἔκφρασις· «ἔκαμε ὅ,τι τοῦ κατέβασε ἡ κára του». Ἡ λέξις εἶναι *ὀμηρικὴ*· «πολίον τε κάρη πολίον τε γένειον». Ἰλ. X. 74. πρβλ. Αἰσχ. Εὐμ. 165.

4. **Πλεμόνι - Περιπλεμονία**: Οἱ ὄροι οὗτοι ὑπάρχουν εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ μας, ὅπως καὶ παρ' Ὀμήρῳ, Ἱπποκράτει, Πλάτωνι, κ.ἄ. «ὁ τῶν πνευμάτων τῷ σώματι ταμίαις πλεύμων» λέγει ὁ Πλάτων, Τίμ. 84 D, πρβ. καὶ 70 C¹.

5. **Σφαγή**: Ἐν Λευκάδι συνηθεστάτη εἶναι ἡ ἔκφρασις «μ' ἐπόνεσε ἡ σφαγὴ μου»· λόγῳ τῆς συνηθείας τῶν γυναικῶν νὰ μεταφέρουν τὰ πάντα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των, αὗται ὑπόκεινται εἰς μυαλγίας τοῦ τραχήλου. Ἡ λέξις ἀπαντᾷ καὶ παρ' Ἱπποκράτει καὶ δηλοῖ τὸ τράχηλον, τὸ μέρος ἐνθα σφάζουν τὰ σφάγια, ἐξ οὗ καὶ σφαγίτιδες φλέβες· «κοινὸν μέρος αὐχένος καὶ στήθους σφαγὴ»² Ἀριστ.³

6. **Φύσις**: Μὲ τὴν λέξιν ταύτην ὀνομάζονται ὑπὸ τοῦ λαοῦ τὰ γεννητικὰ ὄργανα· «τοῦ πονάει ἡ φύσις του». Ἡ σημασία αὕτη τῆς λέξεως ἀπαντᾷ καὶ παρ' Ἱπποκράτει. (πρβλ. VIII, 569).

7. **Ψωλή**: τὸ πέος παρὰ τῷ λαῷ· ὁ ἀρχαιοτάτος ὅρος εἶναι *ψωλὶς*· «παρὰ τὸ ἐμφυσᾶσθαι κατὰ τὴν ὀρεξιν τῶν ἀφροδισίων καὶ ὅτι φυσῶδές ἐστι» Σωρανός, Ἔτυμ. Ὠρίωνος 167. πρβ. Ἀριστοτ., Λυσ. 143, Ὀρν. 560, 507.

8. **Τραπεζίτης**: ὡς καὶ ὁ Σωρανός· «ὑπτιοὶ καθάπερ αἱ τράπεζαι».

9. **Σφονδύλι τῆς ραχοκοκκαλιάς**: ὁ σφόνδυλος τοῦ Ἱπποκράτους³.

10. **Πληγὴ**: παρὰ τὸ πλήσσειν, διὰ τὸ κτύπημα, τὸ τραῦμα. Ὁρος Ἱπποκρατικός, μὴ ὑπάρχων εἰς τὴν σύγχρονον ἱατρικὴν⁴.

11. **Σύναχι**: Ὁ *σύναγχος* τοῦ Ἱπποκράτους, δηλῶν τὴν καταρροὴν τῆς ρινὸς καὶ τοῦ λάρυγγος· «σύναγχος δὲ γίνεται ὁκόταν ἐκ τῆς κεφαλῆς ρεῦμα πουλὺ καὶ κολῶδες ὥρην χειμερινὴν ἢ ἑαρινὴν ἐς τὰς σφαγίτιδας φλέβας ἐπιρρυῇ» (π. διαίτ. ὅξ. § 6. τόμ. II, σελ. 408 L).

12. **Λύσσα**: ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς *μανίας*. «ἔχει μεγάλη λύσσα», τὸν ἔπιασε τὸ λυσσιακὸ του». Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν δηλ. τῆς *μανίας* ἐλέγετο ἡ λέξις ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀμήρου . . . μαίνεται ἐκπάγλως . . . κρατερὴ δὲ ἐλύσσα δέδουκεν» Ἰλ. I 239 καὶ 305. Καὶ ὁ Ἱπποκράτης ἐχρησιμοποίει συχνάκις τὴν λέξιν λύσσα ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημασίαν· «καὶ πρῶτον δὴ ἀπὸ τῆς κοινοτάτης ἄρξομαι *μανίης*, ἣν δὴ λύσσην

¹ Πρβλ. Ἱππ. V, 56—VI, 144-195-214, 6—VII, 606—VIII, 538, 594, 7 κ. ἄ.

² Πρβλ. π. Ζώων ἱστ. I, 14,2. Ἀντιφῶν 137, 28 Εὐρ. Ὀρ. 291. Θουκ. 4, 48. Ἱππ. π. Φύσ. ὅστ., κεφ. 12, 182 L. τόμ. IX καὶ κεφ. 13 καὶ 16.

³ Πρβλ. περὶ Φύσ. ὁστῶν, κεφ. 16 IX, 190. L. καὶ κεφ. 18.

⁴ Πρβλ. Προρ. τὸ Β'. 14 IX L. 38 Ἱππ. IV L. 218, 50. Πλάτων, Σοφ. 220 E., Νόμ. IX, 87 B.

καλέομεν» Ἴπποκρ. ἐπιστ. 18η τέλος¹. Ὁ Πλάτων τὴν ἐρωτικὴν μανίαν καλεῖ «ἐρωτικὴν λύσσαν» (Νόμ. 839 Α. καὶ Θεόκρ., Εἰδ. 3,47). Ὁ Ἡσυχίος παρέχει τὴν γλῶσσαν λύσσαι· μανίαι.

13. **Μώρα:** Περὶ τοῦ ἀποχαυνωμένου ἀνθρώπου λέγει ὁ λαὸς ὅτι «τὸν ἔπιασε μώρα». Ὁ ὅρος εἶναι ἀρχαιότατος καὶ ἄγνωστος εἰς τὴν σύγχρονον ἱατρικὴν, καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν «μόρωσις», ὅστις δηλοῖ τὴν συναπώλειαν μνήμης καὶ λογισμοῦ· «ἀπόλλυται ἅμφω ταῦτα» (Γαλην.)².

14. **Ζαλάδα:** Τὸ ἀρχαῖον ζάλη (Πλάτων, Τίμαιος 43 C).

15. **Σκοτοῦρα:** Ἡ λαϊκὴ σήμερον ἔκφρασις, «μ' ἔπιασε μεγάλη σκοτοῦρα» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν σημασίαν τοῦ ἀρχαίου «σκοτόδινος» καὶ «σκοτοδίνη»· «σκοτόδινος δ' ἐστίν, ἐπειδὴν ἅμα περιδινεῖσθαι δοκῇ τὰ βλεπόμενα ἢ τε τῆς ὄψεως αἰσθησις ἐξαίφνης ἀπολείται, δοκούντων αὐτῶν σκότος περιεχέσθαι» (Γαλην.)³.

16. **Σελήνιασμός:** Ἡ λαϊκὴ αὕτη ἔκφρασις περὶ τῆς ἐπιληψίας, ἥτις οὐδαμῶς χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῆς συγχρόνου ἱατρικῆς, προήλθεν ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐξελάμβανον τὴν ἐπιληψίαν ἐξαρτωμένην ἐκ τῶν διαφόρων τῆς σελήνης φάσεων· «ἡ σελήνη τὰς τῶν ἐπιλήπτων τηρεῖ περιόδους» (Γαλην. IX, 903) «Οἱ δὲ ἐπιληπτικοὶ παροξύνονται διὰ τὸ γενέσθαι πλησιφαῇ τὴν σελήνην· τοιαύτης δὲ γενομένης θερμαίνεται τὸ περίγειον καὶ ὑπὸ τῆς χλιαρᾶς θερμασίας χέονται αἱ ὕλαι καὶ οὕτως οὗτοι παροξύνονται αὐξούσης τῆς σελήνης· ληγούσης δὲ καὶ οὗτοι παύονται τοῦ παροξυσμοῦ» (σχόλ. R. Corp. med. gr. I,30).

17. **Κάψα:** συχνὴ εἶναι ἡ λέξις αὕτη εἰς τὸν λαόν μας, ὅταν πρόκειται περὶ ὑψηλοῦ πυρετοῦ συνεχοῦς μετὰ μεγάλης δίψης· ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἔννοιαν ὑπάρχει παρ' Ἴπποκράτει ἡ λέξις καῦσος⁴ «καῦσος· ὅταν ἡ θερμασία διακαίῃ τὸν ἀνθρώπον ἀπαυστόν τε δίψος ἔχῃ»

18. **Θέρμη:** «ἔχω θέρμη ἢ θέρμες, ἢ θερμάθηκα» λέγει ὁ λαὸς μας προκειμένου περὶ ἐλώδους πυρετοῦ. Ὁ ὅρος προέρχεται ἐκ τῆς Ἱπποκρατικῆς ἐποχῆς⁵ μὴ χρησιμοποιούμενος ὑπὸ τῆς συγχρόνου ἱατρικῆς.

19. **Ἀνάκαρα:** Ὁ λαὸς προκειμένου νὰ δηλώσῃ τὴν ἀδυναμίαν τινὸς νὰ ἐγείρῃ τὴν κεφαλὴν του, ἔνεκα ἐξασθενήσεως ἢ νοσήσεως λέγει ὅτι «δὲν ἔχει ἀνάκαρα νὰ

¹ Πρβλ. Νέαν Ἐπιστ. Ἱππ. H. DIELS *Hermes* LIII, 1918 σελ. 64 § 11 καὶ 14. π. Ἀρχ. Ιατρ. 42. M. — Αἰσχύλ. Πρ. 883 Πάπ. Urbinas 68.

² Πρβλ. ἐκδ. Kühn τόμ. VIII, 8-160-161 καὶ Corp. med. Graec. V, 9, 2 σελ. 101.

³ Πρβλ. XVIII B, 677. Πλάτ. Σοφ. 264 C, Νόμ. X 892 E, Φαίδ. 81 E.

⁴ Πρβλ. Ἱππ. π. Παθῶν, κεφ. 6, VI, 214 L. καὶ κεφ. 11 K. Μητροπούλου, Διαιτητικά Ἱππ. ἐκδ. Παπύρου, σελ. 77 ὑπ. 3 (Γαλην. Ὑπόμν. εἰς τὸ π. διατ. δξ. Ἱππ. 13).

⁵ Πρβλ. Ἱππ. Ἐπιστ. τὸ Z'. § 27. Ἐντὸς τῶν Παθῶν, κεφ. 26 L. σελ. 292.

σηκώση τὸ κεφάλι του» ἢ καὶ ἄλλως «δὲν ἔχω ἀνάγκη γιὰ τίποτα». Ὁ ὅρος εἶναι Ἱπποκρατικὸς καὶ ἄγνωστος εἰς τὴν σύγχρονον ἱατρικὴν. «Ἀνάκη» τὸ πρὸς τὸ ἄνω, ὡς τὸ ἐπίκαρ, τὸ πρὸς τὸ κάτω» (Γαλην., λέξ. Ἱπ.). Λέξεις σύνθετος ἐκ τῆς ἀνά καὶ κάρη, κεφαλὴν, ἐγείρω τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ἄνω.

20. **Ἡ καρδιά μου** ὡς λαϊκὴ ἔκφρασις ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς κοιλιακῆς διαταραχῆς καὶ οὐχὶ τοῦ καρδιακοῦ πάθους. «Λύθηκε ἡ καρδιά μου» ἐπὶ διαρροίας καὶ «λιγώθηκε ἡ καρδιά μου» ἢ «ἔχω μιὰ λιγωμάρα εἴτῃν καρδιά μου» ἐπὶ στομαχικῶν διαταραχῶν. «Δὲν πηγαίνει τὸ φαγὶ εἴτῃν καρδιάν μου.» Ἡ ἔκφρασις αὕτη συνεχίσθη ἀπὸ τοὺς Ἱπποκρατικοὺς χρόνους, καθόσον ὁ Ἱπποκράτης διὰ τοῦ ὅρου *καρδία* ἐννόει καὶ τὸ λεγόμενον ἔκτοτε καρδιακὸν τοῦ στομάχου στόμιον, διὸ καὶ ὁ πόνος κατὰ τὸ στόμιον τοῦτο ἐκαλεῖτο «*καρδιωγμός*». «Ὡσπερ γάρ τὸ κατὰ τὸν θώρακα σπλάγχνον, οὕτω καὶ πάμπολὺ γε τοῦνομά ἐστι παρ' αὐτοῖς... ὁ μὲν δὴ Νικάνδρος ᾧδ' ἐπὶ πῶς φησιν· ἦν *κρᾶδῆν* ἐπιδόρπιον, οἱ δὲ *δοχαῖν* κλείουσι *στομάχιο*. Θουκυδίδης δὲ ᾧδε· καὶ ὁπότε εἰς τὴν *καρδίαν* (δηλ. στόμ.) στηρίζειεν, ἀνέτρεπέ τε αὐτὴν καὶ ἀποκαθάρσεις χολῆς πᾶσαι· ὅσαι ὑπὸ τῶν ἱατρῶν εἰσιν ὠνομασμέναι, ἐπήρσαν, ὁ δὲ Ἱπποκράτης· γυνὴ *ἐκαρδιόαλγε* καὶ οὐδὲν καθέστη πλὴν ἐς βροίης χυλὸν ἐπιπάσσουσα». Ἀπαντες οὗτοι δηλοῦσιν, τὸ στόμα τῆς γαστρὸς ὀνομάζεσθαι *καρδίαν* (Γαλην. V. 274-275). Ὁ δὲ συγγραφεὺς τοῦ Ἐντὸς τῶν παθῶν τῆς Ἱπποκρατείου Συλλογῆς, ὁμιλῶν περὶ τῶν συμπτωμάτων τοῦ ἑτέρου, τονίζει ὅτι κατὰ τὴν πρῶταν νήστεος ὄντος τοῦ πάσχοντος παρατηρεῖται βορβορυγμὸς τοῦ στομάχου καὶ τῶν κοιλιακῶν σπλάγχχνων· «καὶ τὸ ἔωθεν, ἔως ἂν νῆστις ἦ, πρὸς τὴν *καρδίην* καὶ τὰ σπλάγχχνα μύζει (πρβλ. κεφ. 35. L. VII, 252).

21. **Σικνίαι** : Θεραπευτικὸς λαϊκὸς τρόπος σπανίως συνιστώμενος ὑπὸ τῆς ἱατρικῆς, συνεχισθεὶς ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν λαόν μας ἐκ τῶν Ἱπποκρατικῶν χρόνων¹.

22. **Ἀφαιμάξεις καὶ καθαρτικά** : Ἀμφότεροι οἱ θεραπευτικοὶ οὗτοι τρόποι ἐφαρμόζονται ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς Ἱπποκρατικοὺς χρόνους, καὶ ἔχουν διασωθῇ αἱ αὐταὶ ἐκ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης περὶ τούτων ἀντιλήψεις, ἐνῶ εἰς τὴν σύγχρονον ἱατρικὴν δὲν γίνεται συχνὴ αὐτῶν χρῆσις.

23. **Ἡ διὰ τῶν αἱμορροΐδων ἀποκάθαρσις τοῦ ὁργανισμοῦ**. Κατὰ τὸν Ἱπποκράτην ἡ διὰ τῶν αἱμορροΐδων ρύσις αἵματος ἀπαλλάσσει τὸν ὁργανισμὸν ἐκ τῶν νοσογόνων *χυμῶν* καὶ κυρίως τοῦ μελαγχολικοῦ χυμοῦ (μελαίνης χολῆς), τοῦ ὁποίου ἡ κατακράτησις ἐν αὐτῷ προκαλεῖ τὸν καρκίνον (Ἀφορισμ., ΣΤ. 12). Αἱ γινῶμαι αὗται τοῦ Ἱπποκράτους ἐπέζησαν καὶ εἰς τὴν λαϊκὴν μας ἱατρικὴν διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ταύτας ἡ ἐπιστήμη, καὶ ὡς ὁ Ἱππο-

¹ Πρβλ. Ἱππ. περὶ ἱητροῦ κεφ. 7 ἔκδ. C.M.G.R. π. Ἀρχ. Ἱατρ., κεφ. 21.

κράτης συνεβούλευε τὴν μὴ ἀφαίρεσιν ὅλων τῶν αἱμορροΐδων, διότι ὅσοι ὑπεβλήθησαν εἰς ἄκαιρον ἐπέμβασιν ἐνόσησαν «ἰητρευθέντες γε μὴν ἀκαιρῶς, συχνολοι τοιοῦτοισιν οὐ βραδέως ἐάλωσαν καὶ ὀλέθρια οὕτως»¹, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ὁ λαὸς μας ἀποφεύγει τὴν ριζικὴν θεραπείαν τῶν αἱμορροΐδων.

24. **Φλεβοτομία ὠτικής καὶ ὑπογλωσσίου φλεβός:** Ὁ Ἱπποκράτης εἰς διαφόρους παθήσεις συνιστᾷ τὴν τομὴν τῆς ὠτικῆς, τῆς μετωπικῆς καὶ τῆς ὑπογλωσσίου φλεβός², ὁ δὲ θεραπευτικὸς οὗτος τρόπος ἐφαρμόζεται καὶ παρ' ἡμῶν σήμερον ὑπὸ διαφόρων πρακτικῶν ἱατρῶν, μὴ ἀναγνωρίζομενος ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης.

25. **Δοξασαί περὶ ὀκταμήνων:** Παρ' Ἱπποκρατικοῖς ὁ τοκετὸς κατὰ τὸν ὄγδοον μῆνα συνεπήγετο τόσον διὰ τὴν μητέρα, ὅσον καὶ διὰ τὸ ἔμβρυον, μέγιστον κίνδυνον, ἐπειδὴ ἐπιστεύετο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πυθαγόρου ὅτι οἱ ἄρτιοι ἀριθμοὶ ἡμερῶν, ἐβδομάδων, μηνῶν κ.λ.π. ἐξήσκουν κακὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν λειτουργιῶν τοῦ ὁργανισμοῦ³. «φασι γὰρ τοὺς ὀγδόους τῶν μηνῶν καὶ χαλεπώτατα φέρειν τὰς γαστέρας, ὀρθῶς λέγουσαι... ὅσαι τῶν γυναικῶν ἔτεκον πολλὰ παιδιά καὶ τι αὐτέων ἐξεγένοντο χωλὸν ἢ τυφλὸν ἢ ἄλλο τι κακόν, φήσουσι ἐπὶ τουτέου τοῦ παιδίου τὸν ὄγδοον μῆνα χαλεπώτερον διαγαγεῖν ἢ ἐφ' ὧν ἔτεκον οὐδὲν κακὸν ἐχόντων· τὸ γὰρ ἔμβρυον τὸ πηρωθὲν ἐν τῷ ὀγδῷ μηνὶ ἰσχυρῶς ἐνόσησεν»⁴. Αἱ περίεργοι αὐταὶ δοξασαὶ ἐπέζησαν καὶ εἰς τὸν λαόν μας αὐτούσαι καὶ τρόμος καταλαμβάνει τὰς ἐπιτόκους, ὅταν πρόκειται νὰ γεννήσουν κατὰ τὸν ὄγδοον μῆνα. Αἱ τοιαῦται ὅμως ἀντιλήψεις ἀγνοοῦνται σήμερον ὑπὸ τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης.

26. **Τὸ ἔθιμον τῶν σπαργάνων:** Παρ' ὅλας τὰς ἀντιθέτους γνώμας τῆς ἱατρικῆς περὶ τοῦ σπαργανώματος τῶν νεογεννητῶν, εἰς πολλὰ διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος καὶ κυρίως εἰς τὴν Πελοπόννησον αἱ μητέρες ἐμμένουν πιστῶς εἰς τὸ ἀρχαιότατον τοῦτο ἔθιμον, τὸ ὅποῖον ἦτο ἐν χρήσει εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα καὶ ἰδίᾳ εἰς Λακεδαιμόνα⁵, ἐνῷ δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπ' ἄλλων λαῶν, τόσον τῆς ἀρχαιότητος ὅσον καὶ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων. Ἀγνωστον ὑπῆρχεν ἐπίσης τοῦτο καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους Αἰγυπτίους, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Διονυσίου Σικελιανοῦ (1,80).

¹ Πρβλ. π. Χυμῶν στίχ. 593 ἐκδ. Κ. Μητροπούλου 1951 καὶ (Γ'αλ. XVIII A, 22).

² Πρβλ. Ἀφορ. Ε'. 68 π. Νούσων τὸ Γ'. κεφ. 10 τόμ. VII, L. σελ. 130 π. Ὠρῶν καὶ τόπων ἐκδ. Κ. Μητροπούλου § L.

³ Ἱππ., περὶ Ἑπταμήνου, κεφ. 3. VII, 440 L. κεφ. 5, σελ. 444 π. Ὀκταμήνου, αὐτόθι σελ. 452. Ὁρειβ. Ἱατρ. Συλλ. XXII, 5.

⁴ Πρβλ. Ὑμν. Ὀμ. εἰς Ἑρμ. 151, 306. Πίνδ. Ν. 1,58. II, 4, 202. Αἰσχ. Χορ. 755-529 Ἀγ. 606.

⁵ Πρβλ. Ἀφορ. ε'. 68, π. Νούσων τὸ Γ' κεφ. 10 L. VII, 130 καὶ Ἱππ. π. Ὠρῶν καὶ Τόπων ἐκδ. Κ. Μητροπούλου, σελ. 101 ὑποσ. 2.

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων νομίζομεν ὅτι παρέχονται ἀπὸ τῆς λαϊκῆς ἱατρικῆς θετικαὶ ἀποδείξεις περὶ τῆς ἐνότητος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῶν παμπάλαιων χρόνων μέχρι σήμερον. Ἡ ἐνότης αὕτη τυγχάνει ἐνιαία καὶ ἡ καταγωγή τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς φυλῆς προέρχεται κατ' εὐθεΐαν ἐκ τῆς ἀρχαίας· οὕτω οὐδεμία ἀπολύτως διακοπὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπάρχει, ἡ δὲ σκοτία πνοὴ τῆς Ἱερᾶς ἐξετάσεως καὶ τὰ λιβελλογραφήματα τοῦ Φαλλμεράϋερ, ὅτι τυγχάνομεν σλάβοι οἰκισταί, ἔδωσαν μὲν τροφὴν εἰς τὴν γερμανικὴν, σλαυϊκὴν καὶ ἑαμοσλαβόδουλον προπαγάνδαν, πλὴν ὅμως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡροδότου «τὰ ὁμότροπα τῶν Ἑλλήνων ἦθη» καὶ ἡ «μεγάλῃ ἐθνικῇ ἰδέᾳ» κυριαρχοῦν ἐν τῇ ψυχῇ τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων πάσης ἐποχῆς εἰς τρόπον, ὥστε δι' αὐτῶν διεμορφώθη ὁ χαρακτήρ, ἡ ἐθνικὴ συνείδησις, ἡ ταυτότης τῶν ἐπιδιώξεων καὶ τῶν πόθων καὶ τῶν ἐλπίδων ἐνὸς λαοῦ ἀντήσχοντος καὶ κυριαρχούντος ἀνεκαθεν ἐν τῇ Μεσογειακῇ λεκάνῃ, μὲ τὴν αὐτὴν ἡθικὴν, τὴν αὐτὴν πολιτικὴν συνοχὴν καὶ μὲ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, ἰδεολογίαν καὶ ψυχρὸν θένειν.

R É S U M É

Par cette communication, nous apportons des preuves positives de la continuité de la Nation Hellénique, depuis les temps Homériques jusqu'aujourd'hui, puisées de notre médecine populaire. Il s'agit en l'occurrence de termes et d'expressions médicales, ainsi que de certains procédés thérapeutiques, transmis au peuple Grec actuel par la tradition populaire, de génération en génération et non pas par la médecine scientifique, soit parce qu'ils ne sont pas admis soit parce qu'ils n'existent pas dans celle-ci.

Le terme ancien «φλέβες» (=veines), signifie par exemple tant dans la médecine populaire que dans la médecine antique le système entier des vaisseaux de la circulation du sang et non pas un seul genre de vaisseaux sanguins, comme dans la Médecine contemporaine et dans celle de l'époque après Erasistratos. De même, le terme «νεῦρα» (=nerfs) signifie, tant chez les anciens que dans la médecine contemporaine les nerfs proprement dits, aussi bien que les tendons et les «σύνδεσμοι» (=Ligaments) tandis que dans la science médicale contemporaine il eert à dénommer seulement les nerfs proprement dits.

De la même manière, les termes «κῆρα» (=tête) «σφαγίτιδες φλέβαι» (=veines mulaires) «σφαγὴ» (=cou) «φύσις» (=appareil génital) «μασχάλη» (=aisselle) «πληγὴ» (=blessure) «λύσσα» (=rage, dans le sens de la manie) «θέρμη» (=fièvre) «ἀνάκαρ» (=anakar) «πλεύμων» (=poumon) «περιπνευμονία» (=péripleumonie) et ainsi de suite, ont exactement la même signification tant dans la médecine de l'antiquité que dans la médecine populaire actuelle, tandis qu'on ne les rencontre nullement dans la Science.

De même, le terme «μώρω» (=ramolissement) «ζάλη» (=vertige) «σκοτόδιος» (=éblouissement) «καρδία» (=de l'estomac, c'est-à-dire le «καρ-

διακὸν στόμιον» (=cardia ou orifice œsophagien) dans le sens des troubles des intestins) «σεληνιασμός» (=épilepsie) venant des croyances anciennes, ainsi que diverses méthodes thérapeutiques, comme l'administration d'un purgatif, la saignée à l'époque du printemps, l'incision des veines Hypoglouie ou de la veine otique, les ventouses, l'emmaillotement, etc. ont été transmises directement à notre peuple depuis le temps d'Hippocrate, ce qui prouve qu'absolument aucune interruption n'est intervenue entre l'Hellénisme antique et l'Hellénisme contemporain, comme il a été prétendu à tort par certains propagandistes étrangers ignorant l'histoire, au détriment de la Grèce.

ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.—Διόρθωσις χωρίου τῆς «Πολιτείας» τοῦ Πλάτωνος, ὑπὸ Κωνστ. Ι. Δεσποτοπούλου*. Ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Μαριδάκη.

Τὸ κείμενον τῆς *Πολιτείας* τοῦ Πλάτωνος, ὡς παρέχεται καὶ σήμερον ἐν πάσῃ γνωστῇ ἐκδόσει αὐτῆς, περιλαμβάνει, ἐν 433cd, καὶ τὸ ἐξῆς χωρίον: «Ἀλλὰ μέντοι, ἦν δ' ἐγὼ, εἰ δέοι γε κρῖναι τί τὴν πόλιν ἡμῖν τούτων μάλιστα ἀγαθὴν ἀπεργασεῖται ἐγγενόμενον, δύσκριτον ἂν εἴη πότερον ἢ δομοδοξία τῶν ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων, ἢ ἡ περὶ δεινῶν τε καὶ μῆ, ἅττα ἐστί, δόξης ἐννόμου σωτηρία ἐν τοῖς στρατιώταις ἐγγενομένη, ἢ ἡ ἐν τοῖς ἄρχουσι φρόνησίς τε καὶ φνυλακὴ ἐνοῦσα, ἢ τοῦτο μάλιστα ἀγαθὴν αὐτὴν ποιεῖ ἐνὸν καὶ ἐν παιδὶ καὶ ἐν γυναικὶ καὶ δούλῳ καὶ ἐλευθέρῳ καὶ δημιουργῷ καὶ ἄρχοντι καὶ ἀρχομένῳ, ὅτι τὸ αὐτοῦ ἕκαστος εἷς ὢν ἔπραττεν καὶ οὐκ ἐπολυπραγμόνει».

Ὑποτιθεμένης ὅμως ὁρθῆς καθ' ὅλα τῆς γραφῆς ταύτης τοῦ χωρίου, τὸ τμήμα αὐτοῦ «καὶ ἐν παιδὶ καὶ ἐν γυναικὶ καὶ δούλῳ καὶ ἐλευθέρῳ καὶ δημιουργῷ καὶ ἄρχοντι καὶ ἀρχομένῳ», περιέχον μνησίαν κατὰ ἓνα τρόπον κατηγοριῶν ἀνθρώπων, αἵτινες ἀπαρτίζουν τὴν «πόλιν»,—τὴν ἐνσαρκωτικὴν τῆς οὐσίας τῆς δικαιοσύνης, τὴν προβαλλομένην ὡς «παράδειγμα . . . ἀγαθῆς πόλεως» (472e), ὅπερ «ἐν οὐρανῷ ἴσως . . . ἀνάκειται τῷ βουλομένῳ ὁρᾶν καὶ ὁρῶντι ἑαυτὸν κατοικίζειν» (592b)—, διὰ τῆς ἐν αὐτῷ λέξεως «δούλῳ» εἰς δῆλωσιν μιᾶς τῶν κατηγοριῶν τούτων, ἐγείρει σπουδαῖον ζήτημα, κρίσιμον διὰ τὴν γνώσιν καὶ ἀξιολόγησιν τῆς πλατωνικῆς «πολιτείας».

Ἡ λέξις «δοῦλος», ἢ τὰ ἐξ αὐτοῦ παράγωγα, ἢ καὶ τὸ συνώνυμον «οἰκέτης», χρησιμοποιοῦνται, κατ' ἀκριβῆ σημασίαν ἢ ἄλλως, καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ διαλόγου «Πολιτεία», ὡς π. χ. ἐν 444b, 463b, 547c, 549a, 561c, 577cd, 579d, 589cd, 431c μὴ ἀφορῶντα ὅμως εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς παραδειγματικῆς «πόλεως» οὐδὲν ζήτημα ἐγείρουσιν. Ἐπίσης ἡ ἐν τῷ χωρίῳ 590d λέξις «δοῦλον» (καὶ μετὰ δύο στίχους «τοῦ

* CONST. J. DESPOTOPOULOS, Correction d'un passage de la «République» de Platon.